

Стиш

8

Београд
2009

Stanislaw Puppel and Marta Bogusławska-Tafelska
(editors), *New pathways in Linguistics*. Olsztyn: Institute of
Modern Languages and Literature, University of Warmia i
Mazury, 2008, стр. 191 – ISBN 978-83-927141-0-1

Зборник осам радова из области модерне, когнитивне лингвистике подељен је у два дела. Први део (11–60) тиче се интердисциплинарне парадигме у лингвистици (*Towards an interdisciplinary paradigm in linguistics*), док је други део (61–188) посвећен практичним питањима примене ког-

нитивних метода на конкретне проблеме у језичком систему и процесу (*Cognitive analyses of the language system and the language process*).

Како је наведено и у *Прегјовору* (9), гледиште савремене лингвистике све је више комуникацијски оријентисано. Сва-

како из тог разлога први чланак *Зборника* (11–22) посвећен је управо комуникологији (Stanisław Puppel, *Communicology: remarks on the reemergence of a paradigm in communication studies*). У њему се одређују задаци и обим ове дисциплине, предлаже се њена дефиниција и она се пореди са лингвистиком. Даје се скица система међузависности лингвистике, као утврђене науке, и комуникологије, као млађе и шире области. Уводе се термини генератора међузависности (The Interdependency Generator – IG) и људског комуникацијског актера-агента (Human communicating agent-actor – HCA). Истраживања у оквиру комуникологије усмерена су на следеће нивое комуникације: интраперсонални, интерперсонални, групни (социјални) и интергрупни (транскултурални). Детаљно се одређују области примене комуникологије и њен обим (17–20) и наводи се списак 50 изабраних тема које се у оквиру ове дисциплине разматрају и(ли) могу разматрати (list of topics, 18–20). На крају се даје избор из библиографије из области комуникологије и семиотике (20–22).

Увек актуелна тема функција језика разматра се из перспективе еколингвистике (Aleksander Kiklewicz, *Language functions in the ecolinguistic perspective*, 23–44).. Полази се од идеје функционалног синкретизма у језику, па се функције језика најпре деле на *општије* (general functions) и *посебне* (specific functions). За разлику од досадашњег, ендоцентричног приступа функцијама језика, аутор предлаже егзоцентрични приступ, према коме се могу идентификовати два типа језичких функција: *адиитивне* (additive) (засноване на функцијама језичких јединица) и *ејавне* (emergent) (представљају карактеристике језика као система). Када се појавним функцијама прилази егзо-

центричним приступом – језик се поима као еколошки феномен. Са становишта екологије, функције језика класификују се на основу шест параметара: свет, човек, интеракција, дискурс, конвенција и језичка ситуација. Функционална релевантност језика реализује се кроз експликативни и процедурални аспект. Експликација се односи на начине на које се физички, социјални, психолошки или институционални аспекти реалности представљају кроз језичке знаке и употребу језика. Процедурални (инструментални) аспект тиче се коришћења језика као средства у свим врстама активности. Ови параметри и аспекти прегледно су приказани на *Дијаграму 1* (26): *The parameter-oriented model of the language functions*. Именовано је 12 примарних језичких функција: номинативна, магичка, деиктичка, експресивна / интерпретативна, социјативна / симболичка, прагматичка, стилистичка, етолошка / хеуристичка, когнитивна / кумулативна, креативна, конституционална / дистрибутивна, детерминистичка / иницијативна. Свакој од ових функција посвећен је посебан одељак (27–42). У закључку аутор напомиње да се ради о отвореној листи функција, којој могу да се придруже и нове. Систематизација језичких функција тежи стварању теоретског оруђа за интерпретацију активности човека и као индивидуе која се служи језиком, али и као члана било које од разних социјалних група.

Последњи чланак првог дела *Зборника* (*Cognitivism in linguistics. Why sciences are to fall into one interdisciplinary paradigm*, 45–60) залази и у питања филозофије језика, и даље – филозофије човека и света, дајући лингвистици високо место међу наукама. Ауторка *Marta Boguslawska-Tafelska*, која је, заједно са аутором првог

чланка, и уредник публикације, предвиђа један мултидимензионални когнитивизам у науци. Она се нада да би њиме могли да се реше стари научни проблеми. Модерна лингвистика, са својим интердисциплинарним амбицијама, води ка једној вишој научној свести која ће једног дана бити реализована у виду јединствене интердисциплинарне парадигме, универзалне за природне науке. Оваква парадигма, метамодел, моћи ће да функционише као кључ за разумевање човека као ментално-физиолошког организма. У том циљу, лингвистика сарађује са другим наукама. Ауторка се дотиче односа лингвистике и антропологије (48–49). Традиционално антрополошко схватање културе као релативно ограничене и кохерентне данас је ревидирано, те се о јединици културе и њеном утицају говори у терминима зона већег или мањег интензитета од оних у које спадају нпр. нације и племена. Динамичко разумевање културализма актуелно је нарочито у садашњој ери глобализма и губљења граница између нација, народа и култура. Затим се разматрају неуробиолошки и психолошки модели инкорпорирани у лингвистику (49–52). Они су најпримењивији у процесима усвајања матерњег језика (*first language acquisition process* – FLA) и учења/подучавања страног језика (*second language learning/teaching process* – SLT). Управо својом интердисциплинарном методом модерна лингвистика може показати које су то специфичности и опасности које блокирају минимални едукативни процес студента, као и оне које деформишу студентов однос према академском професору и образовној институцији. Такође, модерна лингвистика може понудити решења превазилажења тих проблема. У поглављу *У поштрази за знањем о људском језику (In search for the knowledge about human language)*

актуелно је нарочито у садашњој ери глобализма и губљења граница између нација, народа и култура. Затим се разматрају неуробиолошки и психолошки модели инкорпорирани у лингвистику (49–52). Они су најпримењивији у процесима усвајања матерњег језика (*first language acquisition process* – FLA) и учења/подучавања страног језика (*second language learning/teaching process* – SLT). Управо својом интердисциплинарном методом модерна лингвистика може показати које су то специфичности и опасности које блокирају минимални едукативни процес студента, као и оне које деформишу студентов однос према академском професору и образовној институцији. Такође, модерна лингвистика може понудити решења превазилажења тих проблема. У поглављу *У поштрази за знањем о људском језику (In search for the knowledge about human language)* закључује се да структуралистички и неоструктуралистички приступи не нуде одговор на питање „човека у свету“, већ да то може само интердисциплинарно оријентисана лингвистика. Тако се од стране великих научника интердисциплинарне оријентације предлаже макроперспективни унификацијски модел у науци. Таква методологија директно је формулисана у радовима Пенроуза (*Penrose*) и Шредингера (*Schrödinger*). Осећа се потреба да се модификује метод и да се измене начини гледања на проблеме и њихово решавање. Интересантан предлог пружа физика. Према том предлогу наглашавају се потенцијали квантне физике и примена њених модела у когнитивној науци. Увођење квантне теорије у лингвистичка истраживања учинило је многа, до сада нерешива питања, приступачнијим за анализу. Неке лингвисте може изненадити чињеница да су физика и математика започеле изградњу хибридних модела са когнитивном науком и когнитивном лингвистиком. На овоме нарочито ради професор Оксфордског универзитета *Roger Penrose*, који истиче да је когнитивна наука уплетена у сложене задатке као што је испитивање свести, што захтева кооперацију когнитивне науке и физике. Осим тога, према његовом мишљењу, пошто је свест део универзума, она треба да буде инкорпорирана у теорију универзума у физици. На крају, ауторка из Пенрозових предлога изводи закључке. Ови закључци данас чекају тренутак кад ће бити синхронизовани и допуњени како би могли сачињавати једну кохерентну теорију која би имала оптимални експланаторни потенцијал. Чланак се завршава констатацијом да когнитивни лингвисти данас знају да је било које истраживање језичког процеса истовремено и истраживање праве природе света који нас окружује.

Радови који следе у *Зборнику* посвећени су посебним проблемима у језику. Будући да су већина аутора англисти, неке теме радова тичу се појава у енглеском језику, а понекад се пореде и са онима у пољском. Енглески предлози/партикуле *on* и *at* закупили су пажњу *Anne Bąckowske* у прилогу *Vectors of meaning: A contrastive study of on and at* (63–91). И у овом раду приметан је утицај физике, пошто је методологија коју ауторка користи делимично инспирисана идејом просторновременског континуума, позајмљеног из физике. Након анализе даје се листа закључака који се свде на то да *on* подразумева трајније акције и стања, а *at* оне који су краћи и сажетији. Илустрована су два типа антонимне полисемije: концептуални и лексички.

Из перспективе когнитивне граматике *Iwona Góralczyk* посматра инфинитивну допунску реченицу у енглеском и пољском језику, у раду *The infinitival complement clause scene from a Cognitive Grammar perspective* (141–164). Најпре се осврће на историју овог питања коме је посвећивана велика пажња у лингвистици и који је посматран из неколико различитих углова: генеративно-трансформативног, семантичког, функционално-типолошког и когнитивног. Наводе се теорије појединих заступника ових праваца посматрања и издваја се *Langacker* (1987, 1991) као она која би могла да пружи најкомплетнију анализу.

У једном од радова (93–120) методама когнитивне лингвистике презентују се и анализирају онтолошке метафоре присутне у Дарвиновом делу *Порекло врста* (пун назив дела је: *On the Origin of Species by means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*). На основу когнитивне функције коју имају, иначе, метафоре се деле на структуралне, онтолошке и оријентационалне.

Ауторка Ана Дрогош (*Anna Drogosz*) следи Шведука (*Szwedek*), према коме „у структуралним и оријентационалним метафорама, циљни домен (ако није физичке природе) најпре се објектификује (тј. добија онтолошки статус објекта), па тек онда о њему може да се даље разматра“. Пошто Дарвинове генерализације о правилима у природи и пореклу живота нису физичке природе, него апстрактне, о њима се једино може говорити (ако се циља на добијање кохерентне теорије) кроз онтолошку метафоризацију, тј. додељивање ентитету неке врсте постојања [*Szwedek 2000: 147*]. Даље се анализирају примери из Дарвиновог дела, у којима су нефизички концепти – физички објекти. Ово се постиже персонификацијом (метафоре су: природа је узгајивач/баштован; природа је занатлија) и реификацијом (метафора је: живи организам је неживи објекат). Персонификује се природна селекција и на тај начин Дарвин и одговара на питање о појављивању нових врста. Важно је напоменути да питања о томе зашто до тога долази и ко или шта одлучује о томе које су то особине и варијације пожељне за који организам – остају отворена. Ауторка закључује да су метафоре у *Пореклу врста* конвенционалне концептуалне метафоре и да је због тога теорија била лако читана и схваћена, иако не обавезно и прихваћена.

Једини чланак у коме се истиче да методе когнитивне граматике имају и својих недостатака посвећен је проблемима фонологије (121–140). Фонолог *Tomasz Ciszewski* бави се историјом и прегледом постојећих теорија у фонологији и закључује да когнитивна граматика на овом пољу није допринела разумевању фонологије и да нема шта да понуди. Исто се истиче и у самом називу рада: да фоноло-

шка структура у когнитивној граматичкој није ништа ново под сунцем (*Phonological structure in Cognitive Grammar or nothing new under the sun*).

Последњи рад (165–188) посвећен је усвајању језика код деце, конкретно, усвајању израза за место (*Acquisition of locative expressions in Polish from the cognitive perspective*). Овим се бави Joanna Łozińska, на материјалу снимљених разговора са два детета узраста до 3 године. Прецизира се у ком узрасту дете усваја разне изразе за место, што је приказано и табеларно (178). Најпре се усвајају спацијални термини *bi* (голе) и *ora* (јоре) за место, затим падежи који имају месно значење, онда префикси, а потом предлози. Резултати се упоређују са онима који су добијени на

истраживању усвајања израза за место код деце којима је матерњи језик енглески и закључује се да су веома слични, премда не у потпуности.

Након кратког представљања садржаја зборника *Нове сџазе у лингвистици* можемо рећи да је когнитивна лингвистика још једанпут промовисана и доказана као и даље актуелна и све актуелнија. Нарочито је занимљив први део публикације у коме се истиче потреба интердисциплинарног приступа у лингвистици, који би, аутори се надају, могао да пружи нове методе, а тиме и нове одговоре на нека суштинска питања не само језика, него и човека и света.

Ружица Бајић (Београд)